

ماجرای دانشمندان: ابونصر فارابی

گروه نویسندگان مدرسه ملی فناوری ایران

مدرسه ملی
فناوری ایران

بنیاد توسعه
باشگاه‌های
دانش‌آموزی

چکیده: ابونصر محمد بن محمد فارابی که در میان مردم به نام فارابی نیز شناخته می‌شود، یکی از مشاهیر ایرانی بود که در دوران طلایی اسلامی سهم قابل‌توجهی در زمینه‌های مختلف دانش داشت. قدرت فکری فارابی که در سال ۲۵۹ قمری متولد شد، در فلسفه، منطق، علوم سیاسی، اخلاق و علوم دانش بسیار گسترده‌ای داشت.

فارابی

ابونصر محمد بن محمد فارابی که در میان مردم به نام فارابی نیز شناخته می‌شود، یکی از مشاهیر ایرانی بود که در دوران طلایی اسلامی سهم قابل توجهی در زمینه‌های مختلف دانش داشت. قدرت فکری فارابی که در سال ۲۵۹ قمری متولد شد، در فلسفه، منطق، علوم سیاسی، اخلاق و علوم دانش بسیار گسترده‌ای داشت. تأثیر عمیق او بر اندیشه‌های علمی دانشمندان مسلمان و غیرمسلمان، جایگاهی بسیار والا به او در میان دیگر اندیشمندان هم عرش به او بخشیده است. هدف این مقاله بررسی دستاوردهای علمی دانشمند ایرانی ابونصر محمد بن محمد فارابی و روشن کردن سهم ارزشمند او در ریاضیات، نجوم، فیزیک و همچنین میراث ماندگار او در قلمرو فلسفه و منطق است.

مقدمه‌ای کوتاه بر زندگینامه ابونصر محمد بن محمد فارابی

به جرأت می‌توان ابونصر محمد بن محمد فارابی را یک افسانه مطلق در قلمرو فلسفه و منطق دانست. فارابی، دانشمند ایرانی بود که بسیار جلوتر از زمان خود بود.

او در ۲۵۹ قمری به دنیا آمد، بله درست شنیدید، اواسط قرن سوم این مرد قرن‌ها قبل از اینکه وای‌فای وجود داشته باشد، کارهای شگفت‌انگیزی انجام می‌داد. او در ایران به دنیا آمد و پیشینه‌ای شگفت‌انگیز و جالب داشت.

محمد فارابی در دهکده «وسیج» که آن زمان در ناحیه فاریاب خراسان بود به دنیا آمد. این منطقه در افغانستان کنونی واقع است. پدر وی «محمد بن اوزلغ» یکی از برجسته سردارهای سپاه سامانیان بود. فارابی تحصیلات اولیه را در فاریاب به سرعت سپری نمود و بر طبق شواهد تاریخی او مدتی نیز به شغل قضاوت مشغول بوده است. در کودکی باید باهوش‌ترین فرد کلاسش بوده باشد. سرانجام در رشته‌های مختلف مانند ریاضیات، منطق، معارف اسلامی و موسیقی استاد شد.

او برای فراگیری دانش ابتدا به مرو و سپس به بغداد سفر کرد. در بغداد نزد متی ابن یونس به فراگیری منطق و فلسفه پرداخت. این آغاز یک اسطوره در علم منطق و فلسفه بود. در خصوص مذهب فارابی باید این نکته را ذکر کنم که بسیاری از تاریخ‌پژوهان بر شیعه‌مذهب بودن او تأکید دارند.

مفهوم معرفت و معرفت‌شناسی فارابی، سهم فارابی در منطق و استدلال صوری

از زمان فارابی تا زمان سبزواری مبحث خلق جهان و حدوث عالم مهم‌ترین مبحث میان دانشمندان برجسته و فلاسفه بود. فارابی در فلسفه بیشتر بر آموزه‌های ارسطو تأکید داشت او مانند ارسطو معتقد بود که جهان قدیم است. اما برای اینکه از شرع خارج نشود ارتباط معنایی عمیقی میان آموزه‌های قرآن و این چهارچوب فکری ایجاد نمود.

فارابی به وحدت فلسفه سخت معتقد بود و برای اثبات آن براهین و ادله بسیاری ذکر کرد و رسائل متعدد نوشت که از جمله آن‌ها، کتاب «الجمع بین رایب الحکیمین افلاطون الالهی و ارسطو» یکی از آثار برجسته به‌جامانده از فارابی است.

این مرد یک اسطوره جاودان واقعی در علم فلسفه بود. او به طور گسترده در مورد موضوعاتی مانند اخلاق، سیاست و متافیزیک نوشت. آثار او چیزی جز مطالب کتاب‌درسی خسته‌کننده است. او روشی منحصر به فرد برای ترکیب بهترین ایده‌های فلسفه یونان با آموزه‌های اسلامی داشت. بدین ترتیب که فارابی میان مفاهیم مطرح شده از سوی ارسطو و عقاید اسلامی یک نوع هماهنگی ایجاد کرد و فلسفه ارسطو را جزو سرچشمه‌ها و اصول فلسفه اسلامی قرارداد.

یکی از جذاب‌ترین مفاهیم فارابی، برداشت او از دانش و معرفت‌شناسی است. او معتقد بود که دانش واقعی فقط به‌خاطر سپردن حقایق نیست، بلکه در مورد درک معنا و هدف عمیق‌تر پشت آن است.

بیاپید از رابطه عاشقانه فارابی با منطق غافل نشویم. او تماماً در تمامی رساله‌های خود با تأکید در مورد استدلال رسمی و ایجاد استدلال‌های محکم برای اثبات ادله گوناگون تأکید داشت. این مرد می‌توانست استادانه مناظره کند.

تأثیر آثار بجا مانده از فارابی بر فیلسوفان غرب

فارابی تنها به ایجاد انقلاب در فلسفه اسلامی بسنده نکرد، بلکه تأثیری ماندگار بر متفکران غربی نیز گذاشت. آثار او توسط افرادی مانند توماس آکویناس مورد قدردانی و مطالعه قرار گرفت و حتی فیلسوفان مشهوری مانند ابن‌سینا و آروئس را تحت تأثیر قرارداد. بسیاری از تألیفات فلسفی فارابی تا سال‌ها در دانشگاه‌های بزرگی مانند آکسفورد مرجع علمی بسیاری از فلاسفه بوده است.

اما صبر کنید، چیزهای بیشتری وجود دارد! اندیشه‌های فارابی نیز تأثیر عمیقی بر فرهنگ و جوامع اسلامی گذاشت. آثار او نقش بسزایی در شکل‌گیری فلسفه، اخلاق و سیاست اسلامی داشت.

آثار فارابی در علوم سیاسی و اخلاق، فلسفه سیاسی فارابی و دولت آرمانی

ابونصر محمد بن محمد فارابی فقط در رشته‌های ریاضی و علوم یک دانشمند برجسته نبود. او همچنین افکار جدی در مورد چگونگی اداره جوامع اسلامی و نوع حکومت داشت. فلسفه سیاسی فارابی به بررسی وضعیت ایدئال و چگونگی دستیابی به آن پرداخت. او معتقد به جامعه‌ای عادلانه و هماهنگ بود که در آن حاکم یک فیلسوف است که هم در حکمت و هم در رهبری آموزش‌دیده است. او یک جامعه آرمانی بسیار والا را توصیف می‌کند که هنوز هیچ حکومتی در دنیا نتوانسته حتی به این سطح ایدئال نزدیک شود. کتاب السیاسة المدنیة (سیاست شهری) درباره اقتصاد سیاسی است.

نظریه‌های اخلاقی و فلسفه اخلاق در آثار فارابی

فارابی فقط مرد فلسفه نبود و فقط به مسائل سیاسی علاقه‌مند نبود. او همچنین به پیچیدگی‌های اخلاق و فلسفه اخلاق پرداخت. به دنبال درک این بود که زندگی بافضیلت به چه معناست و چگونه افراد می‌توانند به بهبود جامعه کمک کنند. نظریات اخلاقی فارابی مفاهیمی مانند جستجوی خوشبختی، اهمیت عدالت و نقش آموزش در شکل‌دادن به شخصیت اخلاقی را مورد بررسی قرار دادند. ایده‌های او همچنان به‌عنوان یک ایدئال مطرح است و برای کسانی از ما که سعی در پیمایش پیچ‌وخم‌ها اخلاقی زندگی مدرن را داریم، خوراکی برای تفکر فراهم می‌کند.

در کتاب ما ینبغی ان تعلم قبل الفلسفه (آنچه شایسته است قبل از فلسفه فراگیری)، فارابی منطق، هندسه، اخلاق نیکو و کناره‌گیری از شهوات را پیش‌نیاز پرداختن به فلسفه ذکر می‌کند و درباره هر یک مطالبی بیان می‌نماید.

دستاوردهای علمی در ریاضیات، نجوم و فیزیک، سهم فارابی در ریاضیات و نظریه اعداد

فارابی یک نابغه به تمام معنا در ریاضیات بود دستاوردهای علمی او در ریاضیات و تئوری اعداد چیزی حیرت‌انگیز بود. او پیشرفت‌های قابل‌توجهی در جبر، هندسه و حساب داشت و آثار ریاضی‌دانان مشهور پیش از او را خود بسط داد. از حل معادلات پیچیده تا کشف اسرار اعداد اول، مهارت ریاضی فارابی تأثیری ماندگار بر پیشرفت علم حساب گذاشت.

مشاهدات و اکتشافات فارابی در نجوم

فارابی بسیار پیش از گالیله اکتشافات نجومی انجام می‌داد. مشاهدات و محاسبات دقیق او به درک ما از آسمان و کهکشان کمک کرد. فارابی حرکات اجرام آسمانی را ترسیم کرد، صورت‌های فلکی و کارکردهای پیچیده کیهان را بررسی کرد. تلاش‌ها و کمک‌های بی‌وقفه او به علم نجوم راه را برای ستاره‌شناسان آینده باز کرد تا اسرار جهان را بشناسند.

پیشرفت و دستاوردهای فارابی در فیزیک و اپتیک

فارابی به استاد تمامی در ریاضی و نجوم بسنده نکرد، در زمینه فیزیک و اپتیک نیز پیشرفت‌های چشمگیری داشت. او به بررسی ماهیت نور پرداخت و خواص آن و نحوه تعامل آن با اجسام را مطالعه کرد. فارابی از طریق آزمایش‌ها و مشاهدات خود، زمینه را برای درک مدرن ما از اپتیک فراهم کرد؛ بنابراین دفعه بعد که از شگفتی‌های رنگین‌کمان لذت می‌برید یا از زیبایی یک‌ذره بین شگفت‌زده می‌شوید، به خاطر داشته باشید که از فارابی برای کمک‌هایش تشکر کنید.